

УДК 377.016:811

Людмила Попова,

*кандидат педагогічних наук, старший**науковий співробітник відділу навчання**української мови і літератури**Інституту педагогіки НАПН України*

Мовленнєвий розвиток учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу

У статті проаналізовано наукову літературу з обраної теми, розкрито окремі аспекти розвитку мовлення учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу. На прикладі вправи висвітлено особливості використання тексту як засобу формування мовленнєвих умінь і навичок учнів, виокремлено критерії добору текстів на основі узагальнення праць українських лінгводидактів. Запропоновано тематику дискусії та есе, подано методичні рекомендації щодо оцінювання цих жанрів. На основі аналізу наукової літератури автор доходить висновку, що робота з розвитку мовлення учнів повинна бути організована так, щоб у результаті здобуті старшокласниками знання мовленнєвих понять стали основою для складання власного висловлення, щоб сформовані вміння здійснювати різнорівневий аналіз тексту уможливили вибір оптимальних мовних засобів для вираження своїх думок, а володіння мовленнєвими тактиками убезпечувало від потрапляння в тенета конфлікту.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток учнів, текст, компетентнісно орієнтований дидактичний матеріал, висловлення рекомендаційного характеру, дискусія, есе.

Постановка проблеми. Розвиток мовлення учнів старших класів нині є і, мабуть, залишатиметься однією з основних і актуальних проблем українського освітнього простору. Це, на наш погляд, можна пояснити не лише прописаними

в чинних документах вимогами до навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, а й, щонайважливіше, потребами самих здобувачів освіти – учнів. Як свідчать спостереження й опитування, мету навчання української мови загалом і розвитку мовлення зокрема учні вбачають у підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання з предмета. Однак у суспільстві сьогоднішні старшокласники, а завтрашні студенти, працівники, батьки постають перед іншими викликами: адаптація в новому колективі, наприклад, студентській групі, вирішення професійних завдань, використання тактик безконфліктного спілкування та ін. Достатньо переконливими в цьому контексті є думки Н. Голуб: „Життя ж ... екзаменує по-своєму, воно майже не пропонує писати диктанти, не екзаменує на знання класифікації приголосних. І виявляється, що учень, який грамотно писав диктанти, знає мовні норми, володіє типами мовлення, не знає, як розпочати чи підтримати світську розмову, виборсатись із тенет конфлікту, відреагувати на неприйнятну для нього пропозицію чи на образу, презентувати себе як гідного конкурента, зацікавити співрозмовника чи переконати опонента; роздумує, чи варто розпочинати складну розмову з ображеною ним людиною” [1]. Висловлена думка уможлиблює окреслення ключового завдання компетентнісного підходу до навчання української мови: шляхом застосування методично доцільних форм, методів і засобів передусім забезпечити підготовку учнів до життя загалом, а не окремого його етапу зокрема. Це й мусить стати пріоритетом у мовленнєвій підготовці учнів старших класів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі розвитку мовлення учнів присвячено чимало наукових і практикоорієнтованих студій українських лінгводидактів. Засадничими для нашого дослідження стали праці О. Біляєва, Т. Донченко, Д. Кравчука, Л. Мацько, В. Мельничайка, М. Пентилюк, М. Стельмаховича, Г. Шелехової та ін. Лінгводидакти не лише переконливо довели важливість формування мовленнєвих умінь і навичок учнів, а й заклали міцні науково-практичні основи для подальших досліджень. Більшість висловлених ними думок успішно апробовані вчителями-словниками впродовж багатьох років. Водночас упровадження компетентнісного підходу до навчання

української мови зумовило зміну вектору освіти зі знаннєвого на компетентнісний, що, зі свого боку, спонукало і вчителів-словесників, і науковців до осучаснення традиційних форм, методів і засобів мовленнєвого розвитку учнів, розроблення й упровадження нових освітніх технологій. З цього погляду вагомими для нашого дослідження стали праці З. Бакум, О. Божко, О. Глазової, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Грубої, С. Карамана, О. Кучерук, А. Нікітіної, С. Омельчука, Н. Перхайло та ін. Сформульовані цими лінгводидактами твердження, висунуті припущення й зумовили нас звернутися до проблеми розвитку мовлення учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Мета статті – розкрити окремі аспекти розвитку мовлення учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. У мовленнєвій лінії чинної програми подано „перелік рекомендованих видів роботи, які дають змогу учням реалізувати здобуті знання на практиці. Ці види роботи забезпечують повноцінний мовленнєвий розвиток старшокласників, бо комплексно охоплюють формування всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння і письма)” [8]. Автори програми дають учителям „свободу вибору”, не обмежуючи рекомендованими видами творчих робіт і їхньою тематикою. Тому, розробляючи комплекс вправ з розвитку мовлення, педагог повинен знайти баланс між потребами учнів, вимогами чинних програм і суспільними викликами, забезпечити формування компетентного мовця, тобто особистості, яка має високий рівень мовної свідомості, творчого мислення й літературного мовлення, здатна висловлювати думки просто і зрозуміло [5, с. 4].

Основою комплексу вправ з розвитку мовлення учнів має стати текст. І це логічно, оскільки одним із надважливих завдань учителя української мови є „навчити учня працювати з текстом, що реалізує різні дидактичні функції: по-перше, виконує роль основного джерела навчальної інформації; по-друге, є зразком реалізації певної комунікативної мети; і, по-третє, слугує матеріалом для самостереження, засобом активізації розв’язання проблемних завдань та

роботи учня” [4, с. 112]. Впевнені, що закладена в тексті інформація дасть змогу учням ознайомитися з нинішніми викликами соціуму й історичним минулим України, зі світом новітніх технологій і незнаних країн, ергономічних ідей і сучасних винаходів та досягнень, з особливостями обраного фаху й правилами успішного спілкування.

Порівняльний аналіз змісту підручників української мови переконує в тому, що є позитивні зрушення в урізноманітненні тематики й проблематики текстів, уміщених у них. Крім текстів, у яких розкрито мовознавчі поняття, доведено потребу опанувати мову й щоденно послуговуватися нею, зображено красу природи, подано цікаві факти про відомих українок і українців, наголошено на цінності людських взаємин, акцентовано на важливості оволодіння мовленнєвими тактиками, показано розвиток світової та української культури, автори використовують висловлення, у яких порушено такі важливі нині соціальні проблеми: уважне ставлення до людей із обмеженими можливостями, збереження довкілля, підтримання здорового способу життя, збалансованість харчування, упровадження енергоощадних технологій, раціональне планування власного бюджету, розвиток лідерських якостей та ін.

Узагальнення виокремлених лінгводидактами (З. Бакум, О. Божко, О. Горошкіна, Т. Груба, С. Караман, Г. Лещенко, М. Пентилюк та ін.) критеріїв добору текстів уможливило висновок, що доцільно брати до уваги відповідність їх змісту темі й меті уроку, враховувати вікові й індивідуальні особливості учнів, готовність їх до сприймання й усвідомлення поданої в тексті інформації, можливість інтегрування навчального змісту кількох шкільних предметів, соціальну значущість поданої в тексті інформації, орієнтуватися на освітні, життєві й особистісні потреби учнів, спонукати їх до роздумів, пошуку шляхів розв’язання порушеної в тексті проблеми, висувати гіпотези та ін.

Окремої уваги заслуговує послідовність роботи з текстом. У науковому просторі є чимало спеціальних досліджень, у яких розкрито особливості роботи з розвитку мовлення учнів. Тому зацентруємо лише на такому аспекті: взаємозв’язок між сприйманням і продукуванням мовлення, між первинними й вторинними текстами. На нашу думку, послідовність роботи з текстом можна

показати так: первинний текст – вторинний текст – первинний текст. При цьому перший – це авторський текст, який учні сприймають, виокремлюють потрібну інформацію, здійснюють його різнорівневий аналіз тощо, другий – складене учнями висловлення на основі сприйнятої текстової інформації (конспект, анотація, рецензія, відгук та ін.; продовження висловленої в тексті думки, „переведення» з одного стилю в інший; переведення тексту в інший формат: схему, малюнок, таблицю тощо”), нарешті третій – створене власне висловлення, тематика якого суголосна з тематикою першого або ж їх об’єднує спільний жанр. Покажемо це на прикладі:

І. Прочитайте. Законспектуйте текст, використовуючи основні прийоми стиснення.

Пошукові системи дедалі більше розвиваються. Якщо на час винайдення пошуковців можна було знаходити лише слова в документах, то тепер шукати можна в різних розділах: веб, новини, зображення, фото, карти, блоги тощо. Це дуже зручно.

Аби не марнувати часу, дослухайся до таких порад:

1. Уточнюй запит, якщо шукаєш щось визначене. Наприклад, якщо Ти введеш у Google просто «вишиванка», отримаєш понад 800 тисяч результатів – там будуть і крамниці, де можна придбати такий товар, і фотографії, викрійки, схеми для вишивання чоловічих, жіночих, дитячих сорочок. Якщо ж додати «вишиванка візерунки», кількість результатів суттєво зменшиться, а на перших двох сторінках Тобі запропонують зображення чи описи вишивки й детальні візерунки.

2. Якщо потрібно знайти точну цитату, візьми її в лапки, наприклад: «Любіть Україну, як сонце любіть».

3. Коли треба вибрати лише одне зі значень слів, то використовуй «+». Наприклад, на запит «стілники + бджоли» Google видасть лише результати, де мається на увазі бджолярство. А на запит «стілники + телефони» – те, що стосується мобільного зв’язку.

4. Щоб виключити одне зі значень, постав перед ним «-». «Стільники - телефони» дасть покликання не тільки на бджіл, а й на ігри, тротуарну плитку й загалом усе, що називається стільниками, але не стосується телефонів.

5. Використовуй розширений пошук, де можна вказати бажану мову сторінки, країну, вибрати формат файлу. Наприклад – аби знайти книжку лише в форматі PDF або пісню лише в форматі MP3.

6. Шукай різними пошуковцями. Деякі з них обмежують «павуків» доменними зонами свого регіону. Наприклад, якщо сайт «Сучасна українська музика» зареєстрований на далеких островах, то український пошуковець може його не побачити. Певну роль відіграють і рейтинги сайтів, вони різні в пошукових ресурсів, а відтак в одному випадку можуть стояти у перших рядках результатів, а в іншому – далеко у хвості.

7. Шукай кількома мовами! (За Т. Щербаченко).

II. Виконайте завдання:

1. *Яких помилок ви припускаєтеся під час пошуку інформації в інтернеті?*

2. *Зробіть висновок: чи можна вживати як синоніми слова результат і наслідок, виключити й вимкнути, вибрати й обрати, отримати й одержати.*

3. *Випишіть із тексту спільнокореневі слова. Умотивуйте доцільність уживання їх у тексті.*

4. *Дієслова яких форм переважають у тексті? Чому?*

5. *Прокоментуйте норми використання в тексті самостійних і службових частин мови та узгодження їх.*

III. *Здійсніть взаємоперевірку: оцініть складений однокласником або однокласницею конспект за такими критеріями: відповідність стилю первинного тексту; коректність зроблених скорочень; доцільність використання графічних позначок для виділення важливої інформації; повнота передачі основної інформації тексту в конспекті; логічність структури конспекту; точність наведених цитат, цифрових і фактичних даних; дотримання норм сучасної української літературної мови; оригінальність конспекту.*

IV. Складіть текст рекомендаційного характеру «Як уникати помилок під час написання електронного листа».

Останнє завдання має рекомендаційний характер. Свій вибір пояснюємо введенням до чинної програми такого виду творчих робіт, крім уже традиційних (твір, переказ, повідомлення, лінгвістична мініатюра та ін.), як складання висловлення рекомендаційного характеру. Цей мовленнєвий жанр посів чільне місце в щоденному спілкуванні нинішніх учнів: вони радять, яку переглянути стрічку, як правильно обрати одяг і макіяж, інформаційні ресурси якого сайту найкраще допоможуть у підготовці до уроку тощо. Перед виконанням такого завдання потрібно звернути увагу учнів на те, що рекомендації не мають становити послідовний і нумерований список з речень, що починаються словами *повинен, слід, треба, зобов'язаний, варто* та ін., кожную пораду необхідно обґрунтувати, довести її цінність і доцільність, переконати адресата влучно дібраними прикладами.

За такого застосування текст стає основою компетентісно орієнтованого дидактичного матеріалу, провідна мета якого – забезпечити засвоєння учнями знань про мовну систему та формування відповідних фонетичних, лексичних, граматичних та ін. умінь і навичок, удосконалення вмінь сприймати, відтворювати й продукувати висловлення різних типів, стилів і жанрів мовлення, розвиток готовності розв'язувати проблеми особистісного й соціального характеру, а супровідна – формування ключових компетентностей учнів.

Отже, використання на уроках української мови компетентісно орієнтованого дидактичного матеріалу уможливить взаємопов'язане формування предметної і ключових компетентностей старшокласників: перша – зорієнтована на формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості [8], а друга, – на думку педагогів і лінгводидактів, є ключем до успішної адаптації особистості в суспільстві, індикатором, за яким можна визначити готовність і здатність її функціонувати в основних сферах життя, наприклад, економічній, соціальній, духовній. Переконані, що такий взаємозв'язок відбиватиме взаємозалежність між мовою і

суспільством: „мова – продукт суспільства, тому зазначений вплив з боку мови не є настільки очевидним, як з боку суспільства. Структура мови, на відміну від мислення та здатності говорити, не є природним даром людини, властивістю людського мозку, вищої нервової діяльності, вона є лінгвістичним відображенням історії розвитку суспільної свідомості її носіїв. Тому зміни, що відбуваються в мові, завжди спричинені суспільними змінами, які виникають у процесі спільної трудової та мовленнєвої діяльності її носіїв” [7, с. 270].

Одним із важливих на сьогодні є вміння аргументовано доводити власну думку, брати участь у діалозі, „ініціювати, підтримувати, розвивати й завершувати спілкування, бути переконливим у своїх висловленнях, бажаним співрозмовником” [8]. З огляду на це особливої уваги потребує організація роботи з формування усного мовлення учнів 10-11 класів, зокрема під час участі їх у дискусії й диспуті. Важливо наголосити на тому, що дискусія й суперечка – не тотожні поняття. Доречними тут стануть слова Олександра Ірванця: „Дискусія – це не обов’язково суперечка, це можливість кожній стороні висловити свою точку зору. А інша сторона бере її до уваги або ні, сприймає чи критикує – оце сенс дискусії” (З інтерв’ю О. Ірванця Укрінформ, 27.12.2015). Потужним стимулом до висловлення стане добір актуальних для учнів певної вікової категорії тем, як-от: „Чи потрібно перевіряти інформацію, яку ви поширюєте у Facebook?”, „Чи кожен може стати волонтером?”, „... Не може бути добрим той, хто жорстокий з тваринами” (Артур Шопенгауер), „Життя навиворіт, або чи все потрібно виставляти в Instagram”. Основне завдання вчителя на таких уроках, на нашу думку, полягатиме у формуванні вмінь учнів доводити свою думку не криком, а переконливими аргументами, дослухатися до неприйнятних, на перший погляд, думок, аналізувати їх, логічно й послідовно, дотримуючися норм сучасної української літературної мови й застосовуючи мовленнєві тактики, переконувати опонента в правильності власних поглядів, з гідністю приймати поразку тощо.

Останнім часом словесники все більше уваги приділяють написанню учнями есе з різних тем. Методичних рекомендацій щодо складання есе чимало, але більшість з них дублюють одне одного. Зважаючи на це,

привертають увагу науково-методичні студії, у яких не лише обґрунтовано доцільність такого виду творчих робіт учнів, а й надано практичні поради. Наприклад, есе – переважно не розповідь про життєву ситуацію, а виклад зумовлених нею думок, їхнє пояснення, ненав'язливе намагання переконати в чомусь адресата-читача чи слухача. ... есе сприяє розвитку в учнів соціального та емоційного інтелекту: для передання особистісного сприйняття світу автор може наводити приклади, проводити паралелі, добирати аналогії, а також використовувати різноманітні асоціації, авторські роздуми, ліричні відступи, описи, виявити уяву й фантазію [2, с. 4–5]. Т. Груба радить учителям, пропонуючи учням цей вид творчої роботи, наголосити, що основне завдання їх – „обрати таку композиційну структуру есе, що дозволяє оригінально, логічно, аргументовано, цікаво, нестандартно й образно розкрити проблему, реалізуватися через мовлення, використовуючи виразально-зображувальні засоби, адекватні темі й задуму, уникати стереотипів, добирати найцікавіші, найпереконливіші конкретні приклади, не обмежуватися обсягом” [3, с. 50]. У чинній програмі з української мови для закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання подано орієнтовну тематику есе. Поширимо її такими темами: „Чи варто відповідати грубістю на грубість?”, „Мріяти означає вірити?”, „Крадії часу”, „Ми так часто нервуємося через дрібниці і забуваємо про найважливіше...”, „Який він – голос совісті?”. Оцінюючи складене учнями есе, рекомендуємо педагогам звертати увагу на оригінальність форми, логічність викладу думок, парадоксальність аналогій, глибину роздумів, універсальність порівнянь, бо есе, образно кажучи, зіткане з аргументів і припущень, сумнівів і переконань, суперечностей і погоджень.

Висновки. Упровадження компетентнісного підходу в освітній процес зумовило пошук нових й осучаснення вже традиційних методів, прийомів і засобів навчання, перегляд пропонованих учням видів творчих робіт і їхньої тематики. І це логічно, оскільки навчання в школі має закласти основу для подальшої соціалізації нинішнього учня – майбутнього фахівця. Робота з розвитку мовлення учнів повинна бути організована так, щоб у результаті здобуті старшокласниками знання мовленнєвих понять стали основою для

складання власного висловлення, щоб сформовані вміння здійснювати різнорівневий аналіз тексту уможливили вибір оптимальних мовних засобів для вираження своїх думок, а володіння мовленнєвими тактиками убезпечувало від потрапляння в тенета конфлікту. У своїй статті ми розглянули лише окремі аспекти проблеми мовленнєвого розвитку учнів, тому в подальших науково-практичних студіях розкриємо, зокрема, особливості формування діалогічного мовлення учнів ліцею.

Література

1. Голуб Н. Б. Ознаки компетентності мовної особистості учня [Електронний ресурс] / Н. Б. Голуб // Вісник Прикарпатського університету. – 2013. – №1 (48). – С. 45-52. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/3362/1/Ознаки_компетентності.pdf
2. Глазова О. Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів [Електронний ресурс] / О. Глазова. – Режим доступу: kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/Про_есе.doc
3. Груба Т.Л. Жанр есе у лінгводидактичному вимірі [Електронний ресурс] / Т. Л. Груба // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. – 2014. – Вип. 2. – С. 45-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2014_2_9
4. Заєць В. Г. Взаємопов'язане навчання української мови засобами текстового матеріалу у 8-9 класах допрофільної підготовки [Електронний ресурс] / В. Г. Заєць // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 9. – С. 111-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_21
5. Омельчук С.А. Особистість компетентного мовця в контексті інформаційної доби [Електронний ресурс] / С.А. Омельчук. – Режим доступу: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/fmoid/paper/viewFile/182/177>
6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. / Г. С. Онуфрієнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
7. Попович Н. Розвиток мови як віддзеркалення впливової ролі держави [Електронний ресурс] / Н. Попович // Вісник Нац. акад. держ. упр. – 2011. –

№ 2. – С. 267–275. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-37.pdf>

8. Програма Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

9. Щербаченко Т. Як не заблукати в павутині [Електронний ресурс] / Т. Щербаченко ; намал. Д. Кузьменко. – Л. : Видавництво Старого Лева, 2013. – 103 с. – Режим доступу: http://1576.ua/uploads/files/7288/Jak_Vplutatsia_v_Pavutynu_small.pdf

В статті проаналізована наукова література по вибраній темі, раскрыты отдельные аспекты развития речи учащихся лица в условиях реализации компетентностного подхода. На примере упражнения раскрыты особенности использования текста как средства формирования речевых умений и навыков учащихся, выделены критерии отбора текстов на основе обобщения работ украинских лингводидактов. Предложена тематика дискуссий и эссе, представлены методические рекомендации по оценке этих жанров. На основе анализа научной литературы автор приходит к выводу, что работа по развитию речи учащихся должна быть организована так, чтобы в результате полученные старшеклассниками знания речевых понятий стали основой для составления собственного высказывания, чтобы сформированные умения осуществлять разноуровневый анализ текста помогли в выборе оптимальных языковых средств для выражения своих мыслей, а владение речевыми тактиками ограждало от попадания в сети конфликта.

Ключевые слова: речевое развитие учащихся, текст, компетентно ориентированный дидактический материал, высказывания рекомендательного характера, дискуссия, эссе.

The article analyzes the scientific literature on the chosen topic, reveals some aspects of students' speaking skills developing in the conditions of the competence

approach implementation. Using the example of the exercise, the peculiarities of using the text as a means of forming speech skills and abilities of students are revealed, the criteria for selecting texts based on the synthesis of works of Ukrainian linguistic are highlighted. The topics for discussions and essays are proposed and the guidelines to evaluate these genres are presented. Based on the analysis of scientific literature, the author concludes that the work to develop students' speaking skills should be organized so that the knowledge of speech concepts becomes the basis for making their own statements, the ability to perform a multi-level text analysis helps to choose the most appropriate language means to express their thoughts, the skills become convincing arguments to prove their views and to persuade other people, awareness of speech tactics prevents from creating a conflict situations.

Keywords: students' speaking skills developing, text, competence oriented didactic material, statements of a recommendatory nature, discussion, essay.

Literature

1. Golub N.B. (2013) Characteristics of the competence of the student linguistic personality. Visnyk Prykarpatskogo Universytetu No.1(48). pp.45-52. Available at: http://lib.iitta.gov.ua/3362/1/Oznakie_kompetententi. [in Ukrainian].

2. Glazova O. Essay as a kind of work to develop the students writing skills. Available at: kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/On_example.doc [in Ukrainian].

3. Gruba T.L. (2014) Genre of essay in the linguodidactical dimension Psy`xologo-pedagogichni osnovy` gumanizaciyi navchal`no-vy`xovnogo procesu v shkoli ta VNZ,2,45-51. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2014_2_9 [in Ukrainian].

4. Zayets V.G. (2011) Interrelated teaching of the Ukrainian language by means of text material in the 8-9 forms for pre-professional Pedagogichna osvita: teoriya i praktyka,9,111-114. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_21 [in Ukrainian].

5. Omelchuk S.A. Personality of a competent speaker in the context of the information age. Available at:

<http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/fmoid/paper/viewFile/182/177> [in Ukrainian].

6. Onufrienko G.S. (2006) Scientific style of the Ukrainian language: teaching manual. Kyiv: Centr navchalnoyi literatury` [in Ukrainian].

7. Popovich N. (2011) Development of language as a reflection of the influential role of the state Visnyk Nacz. akad. Derzh,2,267-275. Available at: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-37.pdf> [in Ukrainian].

8. Ukrainian Language Program for General Education Institutions with Ukrainian Language. Grades 10-11. Standard level Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [inUkrainian].

9. Shcherbachenko T. (2013) How not to get lost on the web Lviv: Vydavnytstvo Starogo Leva Available at: http://1576.ua/uploads/files/7288/Jak_Vplutatysia_v_Pavutynu_small.pdf [in Ukrainian].